

sociální deixe

okruh: pragmatika

zpracoval michal láznička

ukázková prezentace k bakalářské státní závěrečné zkoušce

osnova

- co je sociální deixe
- vztah sociální deixe a zdvořilosti
- nejazykové proměnné a sociální deixe
- sociální deixe v jazycích světa
- tykání/vykání vs honorifika
- strategie kódování sociální deixe

sociální deixe

- typ osobní deixe
- absolutní a relační
 - absolutní =
 - oslovení odráží sociální charakteristiku referenta
 - bez ohledu na rozdíly v sociálním statusu mezi M a A
 - např. *pane doktore, vaše excelence*
 - relační =
 - odkazování kóduje vztah mezi M a A a jejich sociální status
 - tykání vs vykání

sociální deixe a zdvořilost

- solidarita vs moc
- významné sociální proměnné
 - známost
 - sociální postavení
 - věk
 - pohlaví
- levshina (2017):
 - solidarita > společenská třída > věk adresáta > ostatní

sociální deixe a zdvořilost - čeština

Vít_3497

- prostě malej kluk a vona mu bude vykat ty vole ,

korpus oral, 02A002N

Luděk_3498

- bude mu vykat jo ?

Vít_3497

- bude mu vykat ,

Luděk_3498

- co si dáte mladý pane ?

Vladislav_3499

- fakt ? co si dáš ?

Jaroslav_45

- + byla tam ženská třicetiletá a ta na ty lidi jako to si nedělám srandu to bylo pořád průkazku ! tak ukážeš průkazku nebo ne ?

korpus oral, 06H063N

Eva_44

- a to jim tykala jo ?

Jaroslav_45

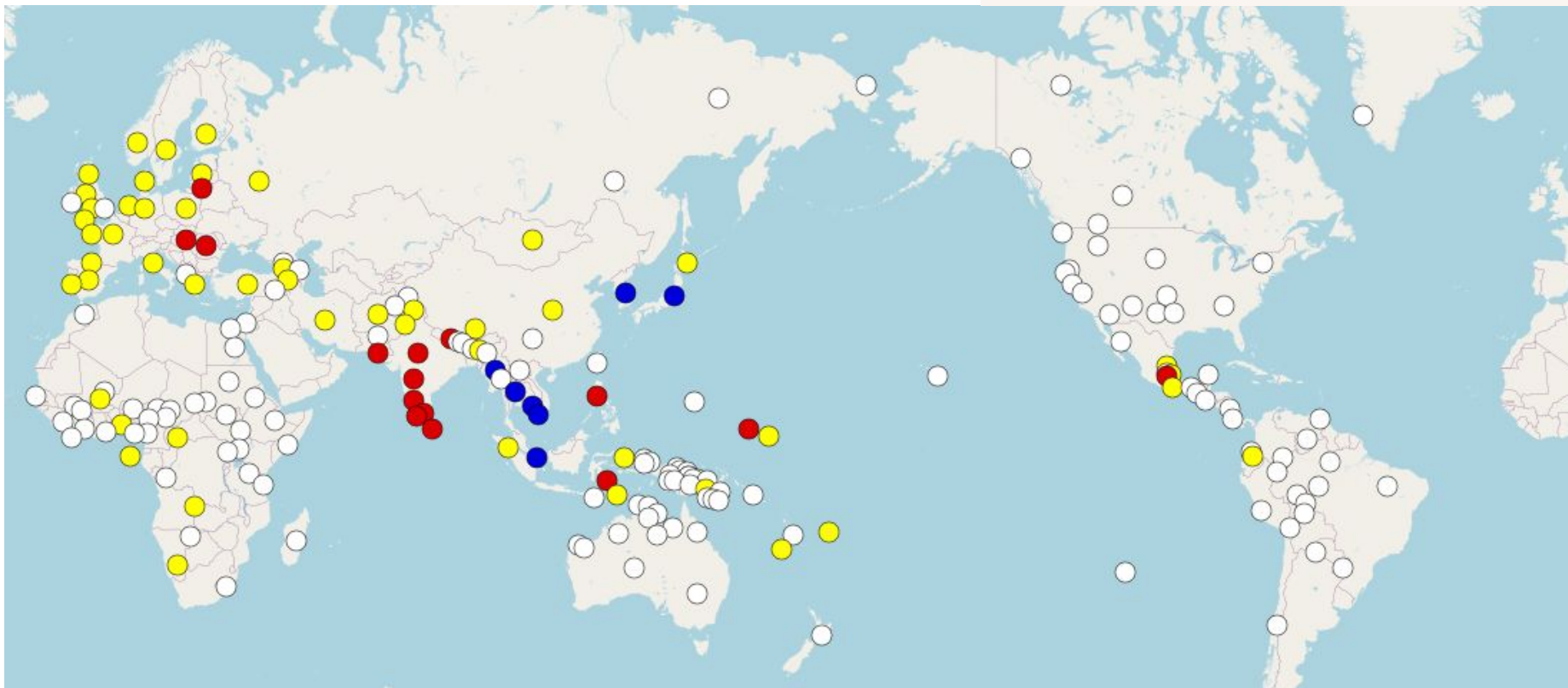
- to tykala vykala tak jak chtěla ale ale pozor +

Hana_46

- vona tykala jo ?

tykání a vykání v jazycích světa

○	No politeness distinction	136
●	Binary politeness distinction	49
●	Multiple politeness distinctions	15
●	Pronouns avoided for politeness	7

tykání/vykání vs honorifika

- zájmena nahrazována lexikálními slovy vyjadřujícími status referenta
- typické například pro jihovýchodoasijský areál
 - vietnamština (austroasijský; Cooke 1968)
 - anh 'starší bratr' > muž na stejné úrovni jako M
 - bác 'strýc' > uctivé oslovení starší osoby
 - thầy 'pán' > formální a uctivé oslovení muže
 - japonština (japonický; Kaiser et al. 2013)
 - osobní jméno +
 - sama > velmi formální
 - san > běžné oslovení
 - kun > blízcí přátelé-muži
 - chan > mladší sourozenci

strategie kódování sociální distance

	sg		pl	
	neformální	formální	neformální	formální
angličtina	you		you (all)	
	you did		you all did	
čeština	ty	vy	vy	
	dělala jsi	dělala jste	dělali jste	
polština (swan 2002)	ty	pan/pani	wy	panowie/panie/państwo
	robiłaś	pani robiła	robiliście	państwo robili
kyrgyzština (somfai kara 2003)	sen	siz	siler	siz-der
	kyldy-ng	kyldy-nyz	kyldy-ngar	kyldy-nyz-dar

sociální deixe a související jazykové problémy

- Magdaléna_225: + teď já jako vy* teď já sem **nevěděla jestli mám tykat nebo vykat** protože to **sou studenti na tý vrátnici** tak sem mu tak **tykovykala** tak jako , tak já sem jako chtěla ten formulář vo odubytování to sem to ještě jako vyslovila á ale **vy ste mi dal** nějakěj jinej tak teď bych teda **vod tebe** chtěla **abys mi dal** ten formulář (korpus oral, 03A011N)

zdroje

- Cooke JR. 1968. *Pronominal Reference in Thai, Burmese, and Vietnamese*. University of California Press.
- Helmbrecht J. 2013. Politeness Distinctions in Pronouns. In: Dryer MS & Haspelmath M (eds.) *The World Atlas of Language Structures Online*. Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (dostupné na <http://wals.info/chapter/45>, navštíveno 26. 1. 2022).
- Levinson SC. 1983. *Pragmatics*. Cambridge University Press.
- Levshina N. 2017. A Multivariate Study of T/V Forms in European Languages Based on a Parallel Corpus of Film Subtitles. *Research in Language*, 15(2): 153-172. (dostupné na doi.org/10.1515/rela-2017-0010, navštíveno 26. 1. 2022).
- Kaiser S, Ichikawa Y, Kobayashi N & Yamamoto H. 2013. *Japanese A Comprehensive Grammar*. Routledge.
- Kopřivová M, Lukeš D, Komrsková Z, Poukarová P, Waclawičová M, Benešová L, Křen M. 2017. *ORAL: korpus neformální mluvené češtiny, verze 1 z 2. 6. 2017*. Ústav Českého národního korpusu. (dostupné na <http://www.korpus.cz>).
- Rosen A, Vavříň M & Zasina AJ. 2021. *Korpus InterCorp – čeština 7), verze 13ud z 22. 12. 2021*. Ústav Českého národního korpusu. (dostupné na <https://kontext.korpus.cz/>).
- Somfai Kara D. 2003. *Kyrgyz*. Lincom Europa.
- Swan OE. 2002. *A Grammar of Contemporary Polish*. Slavica.
- Vavříň M & Rosen A. 2015. *Treq*. Ústav Českého národního korpusu. (dostupné na treq.korpus.cz, navštíveno 26. 1. 2022).